

Kalemname

e-ISSN: 2651-3595

Temmuz-Aralık /June-December 2020, 5 (10): 292-320.

Yahudilik'te ve Yahudi Kültüründe Şifa Anlayışı

Rifai ERTEN

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen

Kırıkkale, Türkiye

Dr., Ministry of National Education, Teacher

rifaierten@gmail.com

ORCID orcid.org/00000-0002-5531-9049

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 24.09.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 17.11.2020

Yayın Tarihi / Published: 23.12.2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Aralık /June-December

Cilt / Volume: 5 Sayı /Issue: 10; **Sayfa / Pages:** 292-320

Atıf / Cite as: Erten, Rifai "Yahudilik'te ve Yahudi Kültüründe Şifa Anlayışı".

Kalemname 5 / 10 (Temmuz-Aralık 2020): 292-320

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi / Kirikkale University, Faculty of Islamic Sciences, Kirikkale, Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kalemname>

ÖZ:

İnsanlık tarih boyunca pek çok sorunla karşılaşmıştır. Bunlar toplumsal olanlarından tutun bireysel olanlarına kadar çok çeşitlidir. Sağlık sorunu da en önemlilerindedir. İnsanın fiziki ve psikolojik/manevi yönü her zaman inceleme konusu olmuştur. Bu sayede sağlıkla ilgili bilim dalları gelişmiş ve aynı minval üzere de devam etmektedir. İnsanların sağlıklı bireyler olmaları aynı zamanda sağlıklı toplum olmalarını beraberinde getirmektedir. İnsanoğlu şifa konusunun üzerinde çok farklı nedenlerden dolayı hassasiyetle eğilmiştir. Bu sebepler bazen insanları maddi ya da manevi hastalığa yakalanmış bir kişiyi tedavi etmek için olabildiği gibi bazen de aynı rahatsızlıklara yakalanmadan önlem amaçlı olabilmektedir.

Sağlık konusu sadece pozitif bilimlerin değil aynı zamanda dinlerin de hakkında görüş bildirdikleri bir alan olmuştur. İlahi kaynaklı dinlerin kronolojik olarak en eskisi Yahudiliktir. Tanah'ta sağlık ile ilgili pek çok bölüm bulunmaktadır. Bunlar farklı nedenler ve şekillerle insanları sağlıklı beslenmeye, karantina uygulamasını gerçekleştirmeye vb yönelik olmaktadır. Tanah'ın şifa ile ilgili tavrı günümüzdeki Yahudileri de etkilemiştir. Yahudi din adamları tarafından yeme içme kuralları, ötenazi, kürtaj gibi pek çok konuda dini kurallar konulmuş ve uygulanması istenilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Şifa, Hastalık, Tanah, Karantina.

Healing in Jewish and Jewish Culture

ABSTRACT:

Humanity has faced many problems throughout history. These range from social to individual ones. Health problem is also one of the most important. The physical and psychological / spiritual aspect of man has always been the subject of study. In this way, health-related sciences have developed and continue in the same way. The fact that people are healthy individuals also brings them to be a healthy society. Mankind has focused on the subject of healing with sensitivity for many different reasons. These reasons can sometimes be for the purpose of treating a person who has a material or spiritual illness, and sometimes they can be preventive without the same ailments.

The topic of health has been a field that not only positive sciences but also religions have expressed their views on. Chronologically, Judaism is the oldest of the religions of divine origin. There are many chapters on health in Tanah. These are for different reasons and ways for people to eat healthily, to practice quarantine, etc. Tanah's attitude towards healing has also affected today's Jews. Religious rules on many issues such as eating and drinking rules, euthanasia and abortion were set and applied by Jewish religious leaders.

Keywords: Judaism, Healing, Disease, Hebrew Bible, Quarantine.

GİRİŞ

Yahudilik, ilahi kökenli bir dindir ve kutsal kitabı, Tanah'ın Yaratılış bölümü ile başlayıp Malaki bölümü ile son bulur. Yahudilik, kendi iç dinamikleri itibariyle şifa konusunda Hıristiyanlık ve İslamiyet'ten farklı bir konumda yer almaktadır. Hıristiyanlık'ta İsa İslamiyet'te ise Hz. Muhammed'in hem şifa ile ilgili uygulamaları hem de tavsiyeleri mevcutken Yahudiliğe ait herhangi bir peygamberde böyle bir durum söz konusu değildir. Ancak konu ile ilgili olarak Tanah'ta birtakım ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca Tanah'ta şifa ile doğrudan bağlantılı kabul edilebilecek olan hastalığın sabır ve Tanrıya bağlılık örneği olarak bahsedilen Eyüp peygamber, İslam kültüründe de aynı minvalde örnek gösterilerek anlatılmaktadır.¹ Tanah'a göre Eyüp, Rabbin imtihanı olarak hastalığa yakalanmış, sabretmiş ve Rab'den sabrının karşılığının ödülü O'nun şifa bulması olmuştur.²

Tanah'ta anlatılan peygamberlerle ilgili bu durum, onunla yetinilip, Tanah'ta şifa, hastalık, tedavi vb. konuların hiç işlenmediği anlamına da gelmez. Yahudilik diğer ilahi kökenli dinlerin genel karakteristiği gibi konuya maddi şifa ve manevi şifa olarak bakmaktadır. Manevi şifa olarak diğer bütün dinlerde olduğu gibi kendisine inananların manevi olarak kurtulacağı fikri Yahudilik'te de kendisini göstermekte ve kişinin Yahudi olması zaten onun manevi pek çok sıkıntıdan kurtulacağı anlamına gelmektedir.

Yahudilerin Kutsal kitap bölümlerinden biri olan Tora'nın kelime anlamı da yasa, öğreti demektir.³ Dolayısıyla Yahudilik, kural ve yasalarla oluşmuş bir dindir. Bu yönüyle hem sağlıkla ilgili uygulamalar hem de diğer emirler, yasalarla bağlantılı bir şekilde

¹ Ahmet Lütfi Kazancı, *Hız. Âdemden Hatem'ül Enbiyâ'ya Peygamberler Tarihi*, Ensar Yayınları, 6. Bsk, İstanbul 2018, 35.

² Geniş bilgi için bkz. Tanah'ın ilgili kısmı, Eyüp; 535-570.

³ Ömer Faruk Harman, "Kutsal Metinler ve Dini Literatür", *DİA*, c. XLIII, 2003, 198

kendisini göstermektedir. Tanah'ta hastalık, tedavi, şifa vb. konulara bakıldığı zaman gerçekleştirilmesi istenilen davranışlar kesinlikle yapılmalı, yerine getirilmeli ve aksi bir durumda ise yasaklanan davranışlar için Yahve'nin cezai müeyyidesi sıklıkla vurgulanmaktadır. Ayrıca Tanah'ta Yahve'ye isyanın sonucu olarak birtakım hastalıkların asi kullarına ceza olarak verildiğinden de bahsedilmektedir.⁴

Yahudiliğe göre şifayı veren Yahve'dir. Sadece ondan şifa istenebilir. Onun dışında hiç kimseden şifa ya da başka herhangi bir şey istenmemelidir. Bu durum Tanah'ta net bir şekilde belirtilmiş olup örneklendirilmiştir. *"Asa, krallığının otuz dokuzuncu yılında ayaklarından hastalandı. Durumu çok ağırdı. Hastalığında Rab'be yöneleceğine hekimlere başvurdu. Asa, krallığının kırk birinci yılında ölüp atalarına kavuştu"*.⁵ Ayrıca Tanah, Yahve'ye tam olarak itaatin olması durumunda isyankâr olanlara verilen hastalıkların onlara Tanrı tarafından verilmeyeceğini de vurgulamaktadır. *"Musa RAB'be yakardı. RAB bir ağaç parçası gösterdi. Musa onu suya atınca sular tatlı oldu. Orada RAB onlar için bir kural ve ilke koydu, hepsini sınıdı. "Ben Tanrınız RAB'bin sözünü dikkatle dinler, gözümde doğru olanı yapar, buyruklarına kulak verir, bütün kurallarına uyarsanız, Mısırlılara verdiğim hastalıkların hiç birini size vermeyeceğim" dedi, "Çünkü size şifa veren RAB benim"*.⁶

1. TANAH'TA ŞİFA ANLAYIŞI

Yahudilik'te şifa anlayışının temelini, diğer dinlerde de olduğu gibi, kendi kutsal metni oluşturmaktadır. Burada ifade edilen emirler ve yasaklamalar kesinlik ifade etmekte ve Yahudiliğe inananların kesin olarak bu kurallara uyması istenmektedir. Bu kurallar içerisinde yeme içme, karantina, cüzzam hastalığı ve evlerde ve eşyalarda bulunan küf ile ilgili pek çok konu yer almaktadır. Bu yüzden çalışmamızda ilk önce Tanah'ta şifa anlayışı incelendi. İkinci bölümde ise Yahudi toplumunda çeşitli sağlık sorunlarına dair (modern dönemdeki hastalıklar ve konu ile ilgili tartışmalar dahil) uygulamalara ve görüş farklılıklarına değinildi.

⁴ Tora ve Aftara, 2. Kitap, 2004, 64-65.

⁵ 2. Tarihler: 16/12-13.

⁶ Mısırdan Çıkış; 15/25-26.

1.1. Yahudilik'te Maddi Şifa ve Tıbbın Başlangıcı

Yahudilik'te maddi şifa ilgili çeşitli hastalıklardan ve bu hastalıklara yakalananların ne yapmaları gerektiğinden, ayrıca hastalıkların ne olduğunun yanı sıra bazı yiyeceklerin yenilip içilmesinin haramlığından bahsedilmiştir. İnsanların yaşadığı mekânların birtakım rahatsızlık verici durumlara maruz kaldığı zaman nelerin yapılması gerektiği de Tanah'ta tam olarak belirtilmiştir. Sadaka konusu Yahudilik'te önemli bir yer işgal etmektedir. Yahudi kaynaklarında insanların sağlıklarını korumaları ve doktorların eline düşmemesi için bol sadaka vermeleri gerektiği belirtilmiştir.⁷ Ayrıca sadaka vermenin kişiyi Yahve olan Allah'ın yolundan yürüteceği ve mecazi olarak ölümden kurtaracağı vurgulanmıştır.⁸

Yahudiler tarihte farklı yerlerde bulunmuş olsalar da ilk dönemlerinde ağırlıklı olarak Mezopotamya bölgesinde daha sonra da Mısır'da yaşamış olan bir topluluktur. Yusuf döneminden önce Mısırlılarla bağlantıları mevcuttur. İsrailoğulları hem Kur'ân-ı Kerim'de⁹ hem de Tanah'ta anlatıldığı kadarıyla Yusuf'un Mısıra gitmesinden sonra orada yaşamaya başlamışlardır.¹⁰

İsrailoğulları hemen her konuda Mısırlılardan etkilenmişlerdir.¹¹ O dönem itibariyle meşhur medeniyetlerin bilime hâkim oldukları gerçeği, günümüzde yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur. Bu medeniyetlerin hâkim oldukları konulardan birisi de tıptır. Mısır, bu alanda epeyce dikkat çekici bir öneme sahiptir. Kaynaklar Antik Mısır medeniyetinde, doktor olan rahiplerin olduğunu ve insan cesedinin binlerce yıl korunmasını sağlayan mumyalama işini yapan, insan anatomisinden anlayan insanların toplumun içerisinde olduklarını göstermektedir. İnsan anatomisine hâkimiyetleri sayesinde hem hastalıkların tedavisi için hem de ölenlerin bedenlerinin korunması için benzer yöntemlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer medeniyetlerde de benzerleri görüldüğü gibi Mısır'daki hekimler cerrahi ve otopsinin yanı sıra inançla tedaviye kadar pek çok alanda aktifti. Mumyalama geleneği yaygın olduğu için tıp bilimi de gelişmişti.¹² Antik çağdaki Mısırlıların insan

⁷ İsmail Taşpınar, "Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta Tıp", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Aralık-Ocak-Şubat, Kış,41,2016-2017, 39.

⁸ Cihat Şeker, "Yahudilik'te Sadaka", *Marife*, Kış 2014, 91.

⁹ Yusuf; 99.

¹⁰ Çıkış; 26-27-28.

¹¹ Yasin Meral, *Samiri'nin Buzağısı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018, 15.

¹² Aydın, Saygılı, *Mısırlılar'da ve Mezopotamyalılarda Matematik Astronomi ve Tıp*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 47, 3. Bsk, Ankara 1991, 411.

anatomisine ileri derecedeki hâkimiyetleri günümüz araştırmacılarını dahi zaman zaman hayrete düşürmektedir.¹³

Mısır'ın tıpta bu derece ilerlemesi mutlaka İsrailoğullarını da etkilemiş olmalıdır. İsraililer yaşadıkları topraklardaki toplumların kültürel etkisiyle ve seçilmiş topluluk olma anlayışlarından dolayı her zaman sağlık konuları ile içli dışlı olmuşlardır. Yahudiliğe göre İsraililer, Tanrının seçilmiş topluluğudur ve her konuda her şeyin en iyisine layıktır.¹⁴ Seçilmiş olanlar seçkinler gibi yaşamalıdır anlayışıyla diğer her şeyde olduğu gibi sağlık konusunda da bu anlayış çerçevesinde hareket etmişlerdir. Yahudiler içerisinde Ortaçağ'da da bu anlayış devam etmiş olup dönemin şartları itibarıyla hem Müslümanlar hem de Yahudiler arasında düşünürlerin genel olarak tıp eğitimi aldıkları görülmektedir. Örneğin, Yahudiliğin iman esaslarını oluşturan İslam dünyasında Musa b. Meymun olarak tanınan düşünür Rabbi Moses, Yahudiler için bir Rabbi olmasının yanı sıra aynı zamanda bir hekimdir.¹⁵

İsrailoğullarının tıp konusunda Mısırlılardan etkilendiklerinin en önemli göstergelerinden birisi Yakup ve Yusuf'un defnediliş şeklidir. Tanah'a göre her ikisi de mumyalanarak defnedilmişlerdir. Yakup'un defni için Tanah'ta *"Yusuf kendini babasının üzerine attı, ağlayarak onu öptü. Babasının cesedini mumyalamaları için özel hekimlerine buyruk verdi. Hekimler İsrail'i mumyaladılar. Bu iş kırk gün sürdü. Mumyalama için bu süre gerekiyordu"* denmektedir.¹⁶ Yusuf'un kendisinin defni için ise Tanah'ta *"Yusuf yüz on yaşında öldü. Onu mumyalayıp Mısır'da bir tabuta koydular"*¹⁷ şeklinde belirtilmektedir. Her ikisinin de bu şekilde defnedilmesi ilahi kökenli dinlerde genelde rastlayabileceğimiz bir uygulama değildir. Ancak mısırlıların mumyalama işine hâkim olmaları neticesinde cesetlere böyle bir işlem uygulanması büyük bir olasılıktır. Bunun yanı sıra Tanah'taki anlatımlara bakıldığında zaman Yakup'un çok sevilen birisi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü cenazesine Mısır krallığının ileri

¹³ Berat Ceran, *Antik Mısır ve Eski Anadolu Uygarlıklarında Tıp*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 31.

¹⁴ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İsam Yayınları, 5. Bsk, İstanbul 2015, 16.

¹⁵ Hüseyin Karaman, "İslam Düşüncesinde Yahudi Felsefesi", *İslam Felsefesi Tarihi*, Ed: Bayram Ali Çetinkaya, Grafiker Yayınları, c.II, Ankara 2012, 192.

¹⁶ Yaratılış; 50/1-3.

¹⁷ Yaratılış; 50/26

gelen devlet görevlileri de katılmıştır.¹⁸ Yakup'a ve Yusuf'a ölümlerinden sonra yapılan mumyalama işlemi onlara olan saygı ve sevginin sonsuza kadar yaşatılması amacıyla yapıldığı açıktır. Ancak bu durum Yakup ve Yusuf'un Mısır'da hâkim olan politeist geleneklere göre defnedildiklerini göstermez. Buradaki mumyalama işlemi sadece cesetlerin korunması ile ilgilidir. Ayrıca Antik Mısırlılar tıbbi bir alan olarak kadın doğum ve hastalıklarından anlamaktadırlar ve bu bilimi İsrailoğulları onlardan öğrenmişlerdir. "*Mısır Kralı, Sifra ve Pua adındaki İbrani ebelere şöyle dedi: İbrani kadınları doğum sandalyesinde doğurturken iyi bakın; çocuk erkeğe öldürün, kızsız dokunmayın*".¹⁹

İsrailoğullarının Mısır'dan çıktıkları dönemi anlatan Tanah'ın Mısır'dan Çıkış kitabında ortaya konulan yasalarda tedaviye de yer verilmektedir. "*Kavga çıkar, bir adam komşusuna taşla ya da yumrukle vurur, vurulan adam ölmeyip yatağına düşer, sonra kalkıp değnekle dışarıda gezebilirse, vuran adam suçsuz sayılacaktır. Yalnız yaralının kaybettiğı zamanın karşılığını ödeyecek ve tümüyle iyileşmesini sağlayacaktır*".²⁰ Tanah'a göre kişiye yapılan saldırı sonucunda eğer mağdur olan kişi hayatını kaybetmemişse ve ayağına kalkmışsa eylemi gerçekleştiren faile her hangi bir cezai müeyyide uygulanmaz sadece mağdurun zararını tazmin etmesi beklenir. Faile, ölüm ile sonuçlanması şartıyla ceza uygulanması ise İsrailoğullarının Mısır'dan yeni çıkmış olmasından kaynaklanabilir. Buradan da anlaşıldığı gibi Yahudiler tedavinin önemini ve nasıl yapılacağını biliyorlardı.²¹

Yahudilerin tıp konusunda etkilendikleri diğerk bir medeniyet ise sürgün edilinceye kadar Babililer olmuştur.²² Onların tabiplere başvurusu ve hastalıklarla mücadeleleri ile ilgili bilgiler, bu durumun daha çok Babil sürgünü sonrasına denk geldiğini göstermektedir. Toplum içerisinde oturan tıp sistemi kendisine dini anlamda da karşılık bulmuştur. Din bilginlerinin yetiştirdiğı bir talebe, doktoru olmayan bir şehirde ikamet etmemelidir prensibi ortaya çıkmıştır.²³

¹⁸ Yaratılış; 50/7.

¹⁹ Mısır'dan Çıkış; 1/15-16.

²⁰ Mısır'dan Çıkış; 21/18-19.

²¹ Taşpınar, 36.

²² Eric H. Cline, Mark W. Graham, *Antikçağ İmparatorlukları Mezopotamya'dan İslamiyet'in Doğuşuna*, Çeviren: Ekin Duru, Say Yayınları, 2. Bsk, İstanbul 2017, 115.

²³ Taşpınar, 39.

1.2. Yahudilik'te Manevi Şifa

Dünyadaki bütün dinlerin temelinde kendisine inananların hem dünyevi hem de ölüm sonrası mutluluğa ulaşacağına dair ana fikir vardır. Bütün dinler kendisine iman edenlerin hidayete ermiş ve dünya hayatının sahteliğinden kurtulmuş olacağını genel anlamda ifade ederler. Bu yapının temel içeriğinde iman esaslarına uymak, ibadetleri yerine getirmek ve kendisinin koymuş olduğu genel ahlak prensiplerine uymak gelir. Bu durum aynı zamanda kişiyi ruhen zinde tutacağı için manevi şifa olarak isimlendirilebilir.

Yahudilik'te de işaret ettiğimiz bu temel prensip üzere hareket edilmiştir. Her toplumda olduğu gibi onlarda da kötü ruhlar ve onlardan korunma yöntemleri belirlenmiştir. Özellikle lohusa kadınlar ve yeni doğan bebekler insanların en zayıf ve korumasız anını yaşayan insanlardır. Bu insanlara çeşitli varlıklar musallat olabilmekte ve onları rahatsız etmekte hatta ölümlerine bile yol açabilmektedir.

Yahudi dininde ve toplumunda insanlara zarar veren çeşitli varlıklara inanç söz konusudur. Bunlar genelde cin, şeytan ve Lilith isminde varlıklardır. Bu varlıkların bir kısmı, özellikle Lilith Tanah'ta geçmesine²⁴ rağmen ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Konu ile ilgili geniş bilgi Tanah dışındaki Yahudi kaynaklarında bulunmaktadır.²⁵

Yahudilik'te şeytan anlayışı tarihi süreç içerisinde değişmiş en sonunda Tanrı'yla pazarlık eden ama O'na karşı olan bir varlık konumuna gelmiştir. Yahudi folklor geleneğinde şeytan bilhassa cinsel ayartma aracı ile özdeşleştirilmiş ve onun çeşitli hayvan şekillerine girdiğine inanılmıştır. Aynı gelenekte şeytana farklı isimler de verilmektedir.²⁶

Şeytan ve cinler insanları yanılta, onlara hastalık veren ve kötü yapmak amacıyla çeşitli şekillerde musallat olan varlıklardır.²⁷ Yahudilik'te olduğu gibi diğer kültürlerde de

²⁴ Yeşeya, 34;14.

²⁵ Yahudi toplumunun Tanah dışı kaynaklarına göre Lilith, Âdem ile eş zamanlı olarak topraktan/tozdan yaratılmıştır. Bu onun kendisini Âdem ile eşit görmesine ve onun otoritesini reddetmesine yol açmıştır. Özellikle cinsel anlamda aşağıda olmayı reddeden Lilith, sonunda Âdem ile tartışarak Tanrı'nın söylenmesi yasak olan adını yüksek sesle söylemiş ve uçup gitmiştir. Âdem durumu Tanrı'ya bildirmiş, Tanrı da Lilith'i geri getirmeleri için üç meleğini görevlendirmiştir. Bu melekler Lilit'i Kızıldeniz'de bulurlar ancak Lilit geri dönmeyi reddeder, zira bu arada İblis ile birlikte olmuştur. Melekler geri dönmezse her gün İblisten olan çocuklarından yüz tanesinin öldürüleceğini söylerler. Lilit ise kendisinin bebeklerin hastalığına sebep olmak için yaratıldığını; çocuk erkek ise sekizinci, kız ise yirminci güne kadar onlara hâkim olacağını söyleyerek Tanrı ile bir nevi restleşmiştir. Yahudilik'te Lilith efsanesi için bkz. Asife Ünal, "Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), Temmuz- Aralık 2007, 107.

²⁶ Salime Leyla Gürkan, "Şeytan", *DİA*, c. XXXIX, 2010, 102-103.

²⁷ M. Süreyya Şahin, "Cin", *DİA*, c. VIII, 1993, 7.

var olan kötü ruh inancı toplum içerisindeki bazı uygulamalarda da kendisini göstermektedir.²⁸ Yahudi toplumunda yeni doğan bebeğe ve lohusa kadına kötü ruhların ve cinlerin zarar vereceğine inanılır. Çocuğu bu durumdan korumak amacıyla çocuğun kaldığı odaya Mezmurlar'dan pasajların yer aldığı dua muskası yazılıp asılır, bebeğin beşiğine kırmızı bir şerit çekilir ve çocuğun boynuna da İbranice het harfi ile uğurlu sayılan ve mezzel denilen Davut burcunun adının yazılı olduğu muska takılır. Odanın zeminine kömürle daire çizilmesinin, tılsımlı taşlardan yapılmış takıların ve muska ya da nazarlıkların kadının boynuna veya odanın çeşitli yerlerine asılmasının ve lohusa kadının odasında şofar öttürülmesinin onun kötü ruhlardan ve nazardan koruyacağına inanılır.²⁹

Yahudilik'te insan için hayat, doğumdan ölüme kadar dinle iç içe geçmiş bir durumdadır. Yeni doğum yapan kadın için birtakım önlemler alınır. Kadın doğum esnasındayken kötü ruhların etkisinden korunması için yatağının etrafına anahtar ve Tevrat konulur. Türk Halk İnanışlarında alkarısı olarak bilinen dişi bir kötü varlıktan korunmak için yapılan tuz ile ilgili işlemler, Yahudilerde tuz serme şeklinde kendisini göstermektedir. Tahah'ta da ismi geçen Lilith'in kötülüklerinden bebeği ve annesini korumak için tuz serpilir. Bazı yerlerde ise anne ve bebeğinin yanına koruyucu olması için İlyas sandalyesi konulur.³⁰

1.3. Yahudilik'te Temizlik

İlahi dinlerde ve diğer dini geleneklerin hepsinde iyi bir mümin olmanın ve ibadete başlamanın temeli temizlikten geçmektedir. Çünkü hem bedenın sıhhati ve bununla bağlantılı olarak ibadetin daha iyi gerçekleştirilebilmesinin yolu hem de manevi olarak ruhu arındırmanın başlangıcı temizliktir. Bu şekilde insanlar huzura ererler ve hem maddi olarak hem de manevi olarak şifa bulmuş kabul edilirler.

Yahudiliğin de temizliğe bakış açısı aynıdır. Yahudilik'te üç tip temizlik vardır: a) Vücudu tamamıyla yıkamak, b) Elleri ve ayakları yıkamak, c) Sadece elleri yıkamak. Abdest

²⁸ Harun Işık, "Devil According to the Bible and the Qur'an", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 13(13), 2018, 40.

²⁹ Salih Cinpolat, *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Çocuk Algısı*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2017, 19.

³⁰ Baki Adam, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ed. Şinasi Gündüz, 2. Bsk, İstanbul 2007, 242; Mehmet Cansever, *Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te Çocuk*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2020, s. 47.

işlemi sadece elleri yıkamakla gerçekleşir. Eğer bir kişi bir yere dayanarak uyuyacak olursa abdesti bozulur. İslam'daki teyemmüm uygulamasına çok benzer bir uygulama Yahudilik'te de vardır. Elleri yıkayacak su bulunmadığı zamanlarda eller kum, çakıl taşı veya testere tozuyla ovulabilir.³¹

Yahudilik'te boy abdesti uygulaması da vardır. Boy abdesti belli durumlarda alınması zorunludur. *“Eğer bir adamdan meni akarsa, bedeninin tümünü yıkayacak akşama kadar kirli sayılacaktır. Üzerine meni bulaşan her giysi ya da deri eşya yıkanacak, akşama kadar kirli sayılacaktır. Bir adam cinsel ilişkide bulunurken menisi akarsa, ikisi de yıkanacak ve akşama kadar kirli sayılacaktır”*.³² Bu işlem mikve denilen havuzlarda yapılmaktadır. Mikve, içine kişinin değişik nedenlerle bedensel ve ruhsal temizliğini kaybettiğinde onu yeniden kazanmak için Yahudi yasalarına göre kullanılan içi saf su dolu havuz şeklinde bir yapıdır. Mikve en az 120 cm derinliğinde olmalı ve içine 750 lt su alabilmelidir. Kadınların âdet dönemlerinden sonra, din değiştirmede manevi arınma amacıyla, kaşer durumuna gelen mutfağın arındırılmasında kullanılır. Ayrıca düğün öncesi gelin mikveye girer.³³

Tanah'a göre özel günlerinde bulunan kadının kirli kabul edilmesi gerekir. Bu kirlilik durumu sadece kendisi ile ilgili değil dokunduğu her şey kirli kabul edilmelidir. *“Âdet gördüğü için kan kaybeden kadın yedi gün kirli sayılacak. Ona dokunan da akşama kadar kirli sayılacak. Âdet gördüğü günlerde kadının üzerine yattığı ya da oturduğu her şey kirli sayılacaktır”*.³⁴ Kadının âdet akıntısı haricinde bir sebepten kanama devam ediyorsa yine aynı hükümlere tabidir. Kadın kanama durduğunda beklemesi istenilen süre kadar beklemeli ve geçmesi beklenen sürecin gerçekleşmesi ile temiz sayılmalıdır. Kadının temiz sayılması için mikveye girmesi gerekmektedir. *“Ama kanama durursa, kadın yedi gün bekleyecek, sonra temiz sayılacaktır”*.³⁵

³¹ Adem Özen, *Yahudilik'te İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul2001, 115-116.

³² Levililer; 15/16-18.

³³ http://salom.com.tr/arsiv/haber-68840-yahudilikte_temel_kavramlar_mikve, (Erişim Tarihi: 25/03/2019).

³⁴ Levililer; 15/19-20.

³⁵ Levililer; 13/28; *Tora ve Aftara*, 3. Kitap, 98.

1.4. Yahudilik'te Yeme ve İçme İle İlgili Uygulamalar

Yahudilik'te İsrailoğullarının seçilmiş ırk oldukları inancı vardır.³⁶ Din mensuplarında, bu ayrıcalığa sahip olan bir topluluğun yiyecek içecekler konusunda da hassas olması gerektiğine dair bir anlayış mevcuttur. Bu yüzden Yahudilerin yasak yiyecek ve içeceklerden uzak durmaları, küflü ve bozulmuş şeyleri, böcekleri ve diğer küçük canlıları yememeleri gerekmektedir. Bu konu ile ilgili pasajlar incelendiğinde şu dört husus ön plana çıkmaktadır:

- a) Yemek yeme işlemi fiziksel bir eylem gibi görünse de, yasak olan şeyleri yemek Yahudilerin canlarını kirletme nedenidir.
- b) Yenilmesi serbest olan yiyeceğin kirli ve pis kokulu kaplar ve şartlar altında yenilmesi yasaktır.
- c) Kişinin kendisi yasak yiyecekleri yemesi ile Yahudilik'te tame³⁷ (manevi kirlenmeyi ifade eden kavram) durumuna gelmiş olur.³⁸

Yahudilik'te yenilebilen ve yenilmesi yasak olan hayvanlar, İsrail halkı Tanrı tarafından seçilmiş bir ırk olduğundan, temiz olan şeyleri yemelerinin onlar için daha layık olacağı kabul edilerek Tanah'ta belirtilmiştir. *"İsrail halkına deyin ki, 'Karada yaşayan hayvanlardan şunların etini yiyebilirsiniz. Çatal ve yarık tırnaklı, geviş getiren hayvanların tümü. Ancak çatal tırnaklı ve geviş getiren hayvanlardan yememeniz gereken şunlardır: Deve geviş getirir ancak çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır. Kaya tavşanı geviş getirir ancak çatal tırnaklı değildir. Sizin için kirli sayılır. Domuz çatal tırnaklıdır ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek ve leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir".*³⁹ Tanah'ta kara hayvanlarından yenilmesine izin verilenler geviş getiren ve çift tırnaklı olanlardır. Burada İslam dini ile de ortak olan düşünce domuz etinin yenmesinin yasaklanmasıdır. Ancak domuz etinin haram olmasında Kur'ân-ı Kerim'de onun necis olması haricinde herhangi bir illet belirtilmemiştir. Buradaki necisliğin maddi mi yoksa manevi mi olduğu net değildir. Yahudi âlimlerinin bir kısmı ise domuz etinin sağlıksız olduğu fikrine katılmamakla beraber

³⁶ Yaratılış; 17/5-6-7-8.

³⁷ Tame: Bir tuma kaynağından etkilenmiş kişi, kaşer olmayan hayvan. Geniş bilgi için bkz. Tamemd. Tora ve Aftara 5. Kitap.

³⁸ Mehmet Aydın, "Yahudilik'te İnsan Sağlığı", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Ed: Prof. Dr. Mehmet Aydın, 6 (12), Konya 2011, 10.

³⁹ Levililer: 11/1-8.

büyük çoğunluğu tam tersi görüştedir. Domuzun sağlıksız olmasını da onun pis olmasına ve pisliklerle beslenmesine bağlamaktadırlar.⁴⁰ Hıristiyan dünyasında, bu konuyu Yahudilere göre daha farklı yorumlayan düşünürler vardır. Onlara göre geviş getirme ve çift tırnaklı olmak sembolik anlatımlardır. Geviş getirmek, Hıristiyanların Tanrı sözü üzerine düşüncelerini, yarı tırnak ise insanların dünyaya meyletmeyip ona tamah etmemeleri ile temsil edilir.⁴¹

Tanah'ta kan yemek yasaklanmıştır. *"İsrail halkından ya da aralarında yaşayan yabancılardan kim kan yerse, ona öfkeyle bakacağım ve halkımın arasından atacağım"*.⁴² Kan yemenin haram kılınmasının sebebi olarak farklı görüşler öne sürülmektedir. İlk ve en yaygın görüş kanın hayatın temeli olarak kabul edilen bir olgu olmasıdır. Yahudiliğe göre bir mümin merhametli ve şefkatli olmalıdır ancak kan yemek insanı kaba ve acımasız yaptığından ötürü kan yemek yasaktır.⁴³ Diğer görüş ise konuyu tarihsel açıdan ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre kan yemek, Eski Mısırlıların putperest inancına ait bir geleneğin reddi olarak görülmektedir. Kan Eski Mısır'da cincilerin ve büyücülerin görünmeyen varlıklarla iletişim kurma vasıtası olarak kullanıldığından dolayı Tanah'ta yenmesi yasaklanmıştır.⁴⁴ Yahudilik pagan ayin ve ritüellerini benimsememeleri konusunda çok sert bir şekilde İsrailoğullarını uyarmaktadır. *"Tanrımız Rab'bin size vereceği ülkeye girdiğinizde, oradaki ulusların iğrenç törelerini benimseyip uygulamayın"*.⁴⁵ *"Rab Musa'ya şöyle dedi: 'İsrail halkına de ki, 'Tanrımız Rab benim. Mısır'da bir süre yaşadınız; onların törelerine göre yaşamayacaksınız"*.⁴⁶ Yahudiliğin genel tavrı itibariyle pagan kültürlerle karşı olan tutumu, İsrailoğullarının her ne şekilde ve şartta olursa olsun kesinlikle onların inanç sistemine ait uygulamayı benimsememeleri yönündedir. Bütün bunlar göz önüne alındığında kan yemenin yasak olmasının sebebi olarak belirtilen bu görüşün de kayda değer bir yönü olduğu kanaatindeyiz.

⁴⁰ Aydın, s. 14.

⁴¹ Willam Macdonald, *Kutsal Kitap Yorumu Eski Antlaşma Serisi*, Yeni Yaşam Yayınları, c. I, İstanbul 2004, 166.

⁴² Levililer; 13/10.

⁴³ Aydın, 13.

⁴⁴ Sa'adyaGaon, *Tefsîru't-TeorâtBi'l-Arabiyye Tevrat (Tora) Tefsiri (Metin Açıklamalı Çeviri)*, Hazırlayan: Nuh Arslantaş, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, c. II, İstanbul 2018, 1069.

⁴⁵ Yasa'nın Tekrarı; 18/9.

⁴⁶ Levililer; 18/1-3.

Yahudiliğe göre iç yağı yemek haramdır. Özellikle Rab'be kesilen hayvanların iç yağının yenmesi Yahudi olan bir kişinin toplumdan atılma cezasına çarptırılma sebebidir. *“Rab Musa'ya şöyle dedi: İsrail halkına de ki; ‘İster sığır, ister koyun ya da keçi yağı olsun, hayvan yağı yemeyeceksiniz. Kendiliğinden ölen ya da yabanıl hayvanların parçaladığı bir hayvanın yağı başka şeyler için kullanılabilir, ama hiçbir zaman yenmemeli. Kim yakılan ve Rab'be sunulan hayvanlardan birinin yağını yerse, halkımın arasından atılacak”*.⁴⁷

Tanah'ta denizde ve suda yaşayan yenilebilecek hayvanlar için ise pullu ve yüzgeçli olma şartı koşulmuştur. Bu hayvanların sürü halinde veya tek başına yaşamaları ise durumu değiştirmemektedir. Pulsuz ve yüzgeçsiz olan deniz canlıları iğrenç kabul edilmiştir ve yenilmeleri yasaklanmıştır. *“Suda yaşayan hayvanlardan şunların etini yiyebilirsiniz. Denizde ve akarsularda yaşayan pullu ve yüzgeçli canlıların etini yiyebilirsiniz. Denizdeki ve akarsulardaki bütün pulsuz ve yüzgeçsiz canlılar –suda toplu halde yaşayanlar ve öteki- sizin için iğrenç sayılır”*.⁴⁸

Tanah'ta eti yenilmeyecek kuşlar ve yenilebilecek böcek türü dört ayaklı hayvanlar belirtilmiştir. *“Tiksindirici kuşların etini yemeyecek, şunları iğrenç sayacaksınız: Kartal, kuzu kartalı, kara akbaba, çaylak, doğan türleri, bütün karga türleri, baykuş, puhu, martı, atmaca türleri, kukumav, karabatak, büyük baykuş, peçeli baykuş, ishak kuşu, akbaba, leylek balıkçıl türleri, ibibik yarasa. Dört ayaklı ve kanatlı böcekli türlerin hepsi sizin için hepsi iğrençtir. Ama dört ayaklı ve kanatlı olup ayaklarını sıçramak için kullanan bazıların etlerini yiyebilirsiniz. Şunları yiyebilirsiniz: Bütün çekirge türleri, küçük çekirge, cırcır böceği, ağustos böceği. Öbür dört kanatlı böceklerin hepsi sizin için iğrenç sayılır”*.⁴⁹

Tanah'ta küçük kara hayvanlarını da yemek yasaktır. Bunlara dokunmak, leşlerine temas etmek de yasaktır. Bu hayvanlardan herhangi birisi yemek kabının içerisine düşecek olsa içine düştüğü kap da kirli sayılmıştır. *“Küçük kara hayvanları içinde sizin için kirli sayılanlar şunlardır: Gelincik, fare, bütün kertenkele türleri –geko, varan, duvar kertenkelesi, düz keler”*.⁵⁰ *“Bunlardan biri toprak kabın içerisine düşerse, kabın içindekiler kirli sayılacaktır. Toprak kap kırılmalıdır. Toprak kaptaki sulu yiyecek ve her içecek kirli sayılacaktır”*.⁵¹ Ancak bu hükümler su

⁴⁷ Levililer; 7/22- 25.

⁴⁸ Levililer; 11/ 9-11.

⁴⁹ Levililer; 11/13-23.

⁵⁰ Levililer; 11/29-30.

⁵¹ Levililer; 11/33-34.

sarıncı ve kuru ekin için uygulanmamaktadır. “Ancak kaynak ya da su sarıncı temiz sayılacaktır; ama bunların leşine dokunan kirli sayılacaktır. Bu hayvanlardan birinin leşi ekin tohumunun üzerine düşerse, o tohum temiz sayılacaktır”.⁵² Yahudilikte yenilebilen hayvan olsa da onun leşine veya yenilmesi yasak olan hayvanlarda olsa onların hem leşine hem de canlısına fiziksel olarak temas etmek dokunan kişinin kirlenmesi için yeterli sayılmıştır. Tanah'ta da belirtildiği gibi su sarıncına herhangi bir hayvan leşinin düşmesiyle su kirli kabul edilmemiş olup bunun sebebi suyun miktarının fazla olmasından dolayı mikrop barındırma ihtimalinin daha düşük olacağı düşüncesi olabilir. Ancak hayvan leşi büyük miktarda suya düşse bile ona bir kişi dokunarak yine mikroba maruz kalabilir. Bu ve buna benzer tedbirler büyük olasılıkla ortaya çıkabilecek herhangi bir salgın hastalığın önüne geçmek için alınmış bir tedbir gibi durmaktadır.

1.5. Yahudilik'te Cüzzam Hastalığı ve Küf

Tanah'ta bir cilt hastalığı olan cüzzam hastalığına epeyce yer verilmektedir. Cüzzâm, Arapça'da “elin kesilmesi, parmakların düşmesi” anlamına gelen cezem kökünden cüzâm olarak türetilmiş bir isimdir. Kelime özellikle ciltte ciddi şekil bozukluklarını ifade eden bulaşıcı lepra hastalığıdır.⁵³ Cüzzam hastalığının kesin olarak ne zaman çıktığı bilinmemekle beraber bir dönem dünya genelinde yayılma sahası bulmuş⁵⁴ ve binlerce yıl da insanlığı etkilemiştir. M.Ö. 4000 senesine ait bir iskelet bu hastalığın en eski kanıtı olarak kabul edilmektedir. Cüzzam hastalığının en eski kayıtları ise M.Ö. 1550 yıllara dayanan Antik Mısır dönemineki hekimlerin yazılarında bulunmuştur.⁵⁵ Tanah'ta cüzzam hastalığının vurgulanması ve bu hastalığa karşı tedbir alınmak istenmesinin sebebi de Mısırlılar ile etkileşim halinde olmalarından ve aynı bölgede bu hastalığın sıklıkla görülüyor olmasından kaynaklanmış olabilir. Yahudilikte hastalıkla ilgili alınacak önlemler anlatılmış ve bu

⁵² Levililer; 11/36-37.

⁵³ M. Zeki Palalı, “Cüzzâm”, *DİA*, C.VIII, 1993, 152; Hastalığın isimlendirilmesi ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. Willam Macdonald, *Kutsal Kitabın Yorumu*, c.I, s.169: İbrance'deki sâra'at sözcüğü köken olarak, “deri hastalığına yakalanmak” anlamına gelir ve özelden çok genel bir tanımlamadır. Eski Antlama'da kumaş küfü, bina duvarlarındaki küf ve bu tür yapıların bünyelerindeki olası kuru küf olarak geniş anlamda kullanılan bir tanımdı. Yetmişler çevirisinde, doğası ve anlamı itibarıyla oldukça belirsiz bir sözcük olan, Grekçe lepra sözcüğü kullanılmıştır. Grek tıp yetkilileri, sözcüğü, derinin üzerinde ufak kar tanelerine ya da kabuğa benzer rahatsızlıklara neden olan bir hastalığı tanımlamak için kullanmışlardı. Herodot ise, sözcükten lukê olarak bilinen, Grekçe'deki elephantiasis'in karşılığı olduğunu düşünülen bir tür deri kabarması rahatsızlığı olduğu düşünülen bir tür deri kabarması rahatsızlığı ile bağlantılı olarak söz eder ve bu, günümüzdeki klinik cüzzamını (hansen hastalığını) andırmaktadır.

⁵⁴ Meriç Aybar, “İllet-i Cüzzam: Osmanlı Dağılma Dönemi”, *Tarih Okulu Dergisi*, XXXIII, Mart 2018, 503.

⁵⁵ <https://www.bilgiustam.com/insanlik-tarihinin-en-eski-hastaliklari-nelerdir/> (Erişim Tarihi: 23/03/2019).

kurallara diğerkurallar gibisıkı sıkıya bağılı kalınması istenmiştir. Hastalanan kişi ilk önce kâhine gidecek ve hastalığın teşhisini isteyecektir. Burada tedaviyi gerçekleştiren kâhinlerin sadece dini görevleri yerine getiren din adamı değil aynı zamanda hekimlik vasfı olan kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü bu kadar ciddi bir rahatsızlığı tespit edip onun için belirli bir tedavi prosedürü uygulamak ciddi bir tıp eğitimini gerektirmektedir.

Tanah'a göre kâhin ilk önce hastalığı tespit etmelidir. *"Bedeninde deri hastalığına dönüşebilecek şiş, kabuk ya da parlak leke bulunan kişi Harun'a, ya da Harun'un kâhin oğullarından birisine götürülecek. Kâhin derideki yaraya bakacak, yarada kıl ağarması varsa ve yara derine inmişse, kişi deri hastalığına yakalanmış demektir. Hastaya bakan kâhin onu kirli ilan edecektir".*⁵⁶ Kâhin daha sonra hastalığın tam olarak ne düzeyde olduğunu anlayabileceği geçirilecek zamanı da göz önüne alarak prosedürü takip etmelidir. *"Derideki parlak leke beyazsa, derine inmemişse, üzerindeki kıllar ağarmamışsa, kâhin hastayı yedi gün kapalı bir yerde tutacak, yedinci gün yaraya bakacak; yara ilerlememiş, deri yüzeyine yayılmamışsa, hastayı yedi gün daha kapalı bir yerde tutacak. Yedinci gün hastaya bir daha bakacak; yara solmuş, deri yüzeyine yayılmamışsa, hastayı temiz ilan edecek. Yara yalnızca kabuktur. Ancak temiz sayılmak için kâhine muayene olduktan sonra derisindeki kabuk yayılırsa, yine kâhine görünmelidir. Kâhin kişiye bakacak, derisindeki kabuk yayılmışsa onu kirli ilan edecek. Kişi deri hastalığına yakalanmış demektir".*⁵⁷ Cüzzam hastalığı için Tanah'ta yer alan emirlerin yapısı kişi belirtileri fark ettiği zaman ilk önce kâhine görünecektir. Kâhin hastalığı tespit edip bunun cüzzam olup olmadığına karar verecek daha sonra tedavi ve önlem sürecini başlatacaktır. Eğer tedavi için olumlu gelişme olursa yine kâhinin onayı olmak şartıyla kişinin temiz olduğu yani hastalığı taşımadığı ilan edilecektir. Ancak hastalığın iyileştiği fikri oluşmasına rağmen eğer kişide benzer belirtiler görülürse prosedür baştan alınarak uygulanmalıdır. Ayrıca Tanah'a göre cüzzam hastası olduğunda şüphelenilen bir kişiye bakıldığında cüzzam hastası olmadığı fakat benzer bir rahatsızlığı olduğu anlaşıldığı zaman ne yapılacağı belirtilmiş olup diğerk hastalığın ne olduğu da söylenmiştir. *"Eğer derideki parlak leke geçmemiş, ama yayılmamış ve solmuşsa, yanuktan doğan bir şişliktir. Kâhin kişiye temiz ilan edecektir. Çünkü yanık yarasının kabuğudur bu".*⁵⁸ Tanah'ta cüzzam hastalığına benzer bir tedavi süreci uyuz hastalığı için de geçerlidir. Aynı kurallar

⁵⁶ Levililer; 13/2-5.

⁵⁷ Levililer; 13/4-8.

⁵⁸ Levililer;13/28.

burada da uygulanır. Bu hastalıkların her ikisine de yakalananlar kirli sayılmalı ve toplu yaşam merkezlerinden uzak tutulmalıdır. Burada bulaşıcı hastalığın yayılmasını engellemek için karantina uygulamasına gidilmektedir. *“Hastalığı devam ettiği sürece kirli sayılacaktır, çünkü kirlenmiştir. Halktan uzak, ordugâhın dışında yaşmalıdır”*.⁵⁹

Tanah'ta mekân, eşya ve elbise temizliğine de aşırı derecede önem verilmiştir. Elbise ya da eşyalarda küf görüldüğünde kâhine gösterilmelidir. *“Yün ya da keten bir giyside, yün ya da keten bir kumaşta küf görülürse, giyside, deride, deri eşyada, örgü ipinde, kumaşta görülen küf yeşilimsi ya da kırmızımsı bir renk almışsa, kâhine gösterilmelidir.”*⁶⁰ Kâhin küflü eşyaları yedi gün boyunca kapalı bir mekânda tutmalıdır. *“Kâhin ona bakacak ve yedi gün kapalı bir yerde tutacak”*.⁶¹ Eğer bu süre sonunda eşyalardan küf geçmemişse kâhinin kararıyla eşyalar kirli saymalı ve küfün vereceği zarardan dolayı yakılıp yok edilmelidir. *“Eğer kumaştaki, giysideki veya herhangi bir amaçla kullanılan deri eşyadaki küf yayılmışsa, bu tehlikeli bir küftür. Kirli sayılacaktır. Üzerinde küf bulunan yün ya da keten giysi, kumaş ya da her türlü deri eşya kâhin tarafından yakılacaktır. Çünkü önü alınmaz bir küftür ve yakılmalıdır”*.⁶² Ancak küflü olan eşya yıkandıktan sonra yedi gün bekletilir ve tekrar küf tutmaz veyahut eşyadaki küf oranında azalma olursa eşyalar yakılmaz ve temiz ilan edilirler⁶³; şayet tam tersi bulgulara rastlanırsa tüm bulgular imha edilir. *“Kâhin giyside, kumaşta ya da herhangi bir deri eşyada bulunan küfün yayılmadığını görürse, buyruk verecek ve küflü eşya yıkanacak. Kâhin onu yedi gün daha kapalı bir yerde tutacak. Küflü eşya yıkandıktan sonra yeniden kâhine gösterilmeli. Küf yayılmasa bile rengi değişmemişse, kirli sayılacak. Yakılmalıdır. Gerek iç yüzünü, gerekse dış yüzünü küf kemirmiştir”*.⁶⁴ Eğer eşya ya da giyside küf temizlendikten ya da o günün şartlarında dezenfekte edildikten sonra küfte bir azalma olursa sadece küflü kısımlar imha edilmelidir. Şayet aynı eşyalarda ve giysilerde küf tekrar tespit edilirse bu malzemeler derhal yakılmak suretiyle yok edilmelidir. *“Küflü eşya yıkandıktan sonra, küfte bir solma varsa, kâhin giysideki, derideki ya da kumaştaki küflü kısmı yırtacak. Eğer kumaşta, giyside ya da herhangi bir deri eşyada yine küf görülürse, küf yayılıyor demektir; eşyayı yıkayacaksın. Yıkanan giysiden, kumaştan ya da deri bir eşyadan küf geçmişse,*

⁵⁹ Levililer;13/46.

⁶⁰ Levililer; 13/47-50.

⁶¹ Levililer; 13/51.

⁶² Levililer; 13/51-52.

⁶³ Levililer;13/47-59.

⁶⁴ Levililer;13/53-55.

yeniden yıkanacak. Sonra temiz sayılacaktır".⁶⁵ Küf ile ilgili olarak alınan önlemlerin bu kadar sıkı olmasının sebebi toplum içerisinde oluşabilecek rahatsızlılara sebebiyet verebileceği endişesinden dolayı Tanah'ta küf konusunun üzerinde hassasiyetle durulmuştur.

Eşya ve giysiler için küfle ile ilgili olarak yapılan uygulama ev içinde geçerlidir. Eğer bir evde küf oluşursa koen (kâhin) ona bakar ve o evi yedi gün karantinaya alıp bekler. Eğer küfün geçmediğine kanaat getirirse küflü taşlar duvardan sökülür ve insanlara zarar vermeyecek bir yere atılırlar. *"Koen yedinci gün geri gelip (lekeyi) inceler. Lekenin evin duvarlarında yayıldığını tespit ederse, Koen talimat verir ve üzerlerinde leke olan taşları sökerler ve onları şehrin dışına, tame bir yere atarlar"*.⁶⁶ Evin sıvası tekrar yapılır sonuç olarak küf tekrar etmezse ev temiz sayılır şayet küf tekrar ederse ev yıkılır ve bütün malzeme şehrin dışına çıkarılır. *"(Koen'in emriyle, evin sahibi) Evi yerle bir eder; taşlarını, ahşabını ve evin tüm harcını şehrin dışına, tame bir yere çıkarır"*.⁶⁷

Tanah'ta ve Yahudi geleneğinde doğum konusu üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Yahudiliğe göre kadının hamilelik döneminde yaşadığı sıkıntıların temel sebebi Havva'nın Âdem'i yasak meyveyi yemesi konusunda ikna etmesidir. Bu yüzden Tanrı'dan bir ceza olarak kadına verilen doğum sancılarının normalden daha şiddetli olduğuna ve erkeğin kadına egemen olduğuna inanırlar.⁶⁸ *"Rab Tanrı, kadına "Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim" dedi. "Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, Seni o yönetecek"*.⁶⁹

Tanah'a göre doğum yapan bir kadın, çocuğun cinsiyeti fark etmeksizin kirli sayılır. *"Rab Musa'ya şöyle dedi: "İsrail halkına de ki, 'Bir kadın hamile kalıp erkek çocuk doğurursa, âdet gördüğü günlerde olduğu gibi yedi gün kirli sayılacaktır"*.⁷⁰ Eğer dünyaya gelen çocuk erkekse kadının kirlilik kanaması geçtikten sonra temizlenmek için otuz üç gün beklemesi gerekmektedir. Bu süre geçinceye kadar kadının kutsal olan herhangi bir şeye dokunması ve tapınağa girmesi yasak kabul edilmiştir. *"Kadın kanamasından paklanmak için otuz üç gün bekleyecek. Pak sayılması için geçmesi gereken bu günler doluncaya dek kutsal bir şeye dokunmayacak,*

⁶⁵ Levililer; 13/56-58.

⁶⁶ Tora ve Aftara, 3. Kitap, 2006, 93.

⁶⁷ Tora ve Aftara, 3. Kitap, 94.

⁶⁸ Tora ve Aftara, 1. Kitap, Eylül, 2002, 77.

⁶⁹ Yaratılış; 3/15-16.

⁷⁰ Levililer; 12/1-12.

tapınağa girmeyecektir".⁷¹ Eğer dünyaya gelen çocuk kız çocuğu ise kadının temizlenme süresi için bekleme süresi uzamaktadır. *"Ancak kız çocuk doğurursa, âdet gördüğü günler gibi iki hafta kirli sayılacaktır. Kanamasından paklanmak için altmış gün bekleyecektir"*.⁷² Doğum yapan kadınların temiz sayılabilmek için bekleme sürelerinin değişmesi Yahudilik'te soyu devam ettirme görevinin erkeklere verildiği inancına dayanabilir. Çünkü Yahudi toplumunda annelikten dolayı kadına her ne kadar değer veriliyorsa da sosyal ve dini olarak erkeğin gerisinde kalmaktadır.⁷³ Buradan hareketle onlar için erkek çocuk sahibi olmanın ayrıcalık olduğu anlayışına da ulaşılabilir.

1.6. Yahudilerde Doğum ve Sünnet Anlayışı

Yahudilik'te soyun devamı her toplumda olduğu gibi hassasiyet arz eder. Bu durum Yahudi toplumunda önemli olduğundan kadının kısır olması çok olumlu bir durum olarak görülmez.⁷⁴ Tanah'ta yer alan çoğalma emri erkeklere yönelik bir emirdir. Bu nedenle erkeğin eğer sağlığı söz konusu değilse kısırlaştırma işleminin erkeğe uygulanması Yahudiliğe göre yasaklanmıştır.⁷⁵ *"Verimli olun, çoğalıp yeryüzünü doldurun" dedi*".⁷⁶ Tanah'a göre çocuk Tanrının insanlara vereceği bir lütuftur. *"Çocuklar Rab'bin verdiği bir armağandır, Rahmin ürünü bir ödüldür"*.⁷⁷ Ayrıca Yahudilikte doğum kontrolü yapmak da erkeklere yasaklanmıştır. Bunun yerine doğum kontrolünü kadınların uygulaması belirli şartlarda uygun görülmüştür. Bebeğin ve annenin sağlığını olumsuz etkileyecek durumlarda bu gebelik önlenmelidir. Kadının yaşının çok küçük olması, gebe olması, emzirdiği küçük bebeğinin olması gibi zorunlu durumlarda doğum kontrolü uygulanmasına izin verilmektedir.⁷⁸ Sezeryan ameliyatları ise annenin sağlığına bir zarar vermediği ve çocuğun yaşaması için uygun görüldüğü durumlarda uygulanır. Eğer ameliyat annenin yaşamını riske edecekse uygulanmaz.⁷⁹

⁷¹ Levililer; 12/4.

⁷² Levililer; 12/5.

⁷³ Musa Kaval, "İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi", *Akademik Bakış Dergisi*, 55, Mayıs-Haziran 2016, 312.

⁷⁴ Hakkı Şah Yasdıman, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII-XIV, İzmir 2001, 253.

⁷⁵ Yusuf Baselel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, c. III, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın AŞ, İstanbul 2002, 581.

⁷⁶ Yaratılış; 9/1.

⁷⁷ Mezmurlar; 127/3.

⁷⁸ Cinpolat, *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Çocuk Algısı*, 50.

⁷⁹ Baselel, 582.

Yahudilikte, anne karnındaki bebek normal bir insan olarak kabul edilir. Ona gelebilecek zararlar bu prensiple değerlendirilir. “İki kişi kavga ederken gebe bir kadına çarpar, kadın erken doğum yapar ama başka bir zarar görmezse, saldırgan, kadının kocasının istediği ve yargıçların onayladığı miktarda para cezasına çarptırılacaktır”.⁸⁰ Yahudilikte doğmamış bebeğin yaşam hakkının normal insanlarla aynı olduğu kabul edildiği için gebeliğin normal seyri dışında müdahale ile sonlandırılması işlemi olan kürtajın, sadece annenin can tehlikesi olduğu durumlarda uygulanmasına izin verilir, bunun haricinde hiçbir durumda izin verilmez. Kürtajın yapılmasını gerektiren durum doktorlar tarafından tespit edilmeli ve annenin sağlığına kavuşması sadece fetüsün alınması ile mümkün olduğu belirtilmelidir.⁸¹

Günümüz Yahudi dünyasında tartışmaları olmakla beraber yardımcı üreme tekniklerinin kullanımına izin verilmiştir. Sperm ile yumurtanın bizzat evli olan çiftlerden alınması kaydı ile izin verilmiştir. Ancak Yahudiler tarafından tartışılan konu embriyonun dışarıdan alınması ve Yahudi bir anne ve babaya ait olmaması durumunda çocuğun dini durumunun ne olacağıdır? Böyle bir problemin çözümü için kabul edilen görüş eğer taşıyıcı anne Yahudi olursa, anne karnındaki bebek onun bir parçası sayılacağı için doğacak olan çocuğun Yahudi kabul edileceği şeklindedir.⁸²

Yahudilik’te sünnet ibadetinin önemli bir yeri vardır. Kelime anlamı olarak sünnet farklı anlamlara gelse de konumuz ile ilgili tanımı şu şekilde yapabiliriz: Erkeğin cinsiyet organının ucundaki fazla derinin belirli bir şekil ve ölçüde cerrahi işlem ile çıkartılması veya kesilmesidir.⁸³ Tarihsel olarak erkek sünnetinin İsrailoğullarında İbrahim döneminden itibaren var olduğu ancak öncesinde ne kadar yaygın olduğu hakkında net veriler bulunmamaktadır. Sünnetin Antik Mısırda ve diğer toplumlarda uygulandığına dair birtakım bilgiler elimizde mevcuttur.⁸⁴ Mısır’da sünnet olmak öncelikli olarak sosyal bir statü konusudur. Asil ailelerin erkekleri bu işlemi gerçekleştirmektedir. Diğer bir sebebi de

⁸⁰ Mısırdan Çıkış; 21/22.

⁸¹ Salih Cinpolat, “Yahudilik’te Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi”, *Dini Araştırmalar*, Ocak-Haziran-2017, XX (51), 149.

⁸² Nurten Zeliha Şahin, “Yahudi ve İslam Hukuku Açısından Yardımcı Üreme Tekniklerinde Donör Kullanımı Nesillerin Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 28, 2016, 141-145.

⁸³ Sâlime Leyla Gürkan, “Sünnet”, *DİA*, c.XXXVIII, 2010, 157; Salih Cinpolat, “Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam’da Sünnetin Yeri”, *Kırkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(III), 2017, 110.

⁸⁴ Galip Atasagun, “Yahudilik’te Dini Sembol ve Kavramlar”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI, Bahar/2001, 128.

dinidir. Mısırlılar baş tanrı Amon adına sünnet olmuşlardır.⁸⁵ İsrailoğulları da Mısırlılardan sünnet ritüelini alarak kendilerine dini sembol haline getirmiş olabilirler.⁸⁶

Tanah'a göre doğan erkek çocuğu sekizinci gün sünnet edilmelidir. "Çocuk sekizinci gün sünnet edilmeli".⁸⁷ İsrailoğulları tarafından Hz. İbrahim döneminden beri uygulanan erkek sünneti Tanrı ile kendileri arasında yapılan sözleşmenin bir işaretidir.⁸⁸ Tanah'a göre Avram ileri yaşlardayken Rab ile antlaşma yapmış ve O'nun tarafından birçok ulusun babası olacağı ayrıca Kenan ülkesinin onlara verileceği sözleşmenin işareti olarak da sünnet olmaları gerektiği bildirilmiştir. "Avram doksan dokuz yaşındayken Rab ona görünerek, "Ben Her Şey'e gücü yeten Tanrı'yım" dedi, "Benim yolumdan yürü, kusursuz ol. Seninle yaptığım antlaşmayı sürdüreceğim, soyunu alabildiğine çoğaltacağım. Avram yüzüstü yere kapandı. Tanrı, "Seninle yaptığım antlaşma şudur" dedi, "Birçok ulusun babası olacaksın. Artık adın Avram(Yüce Baba) değil, İbrahim (çokların babası) olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım. Seni verimli kılacağım. Soyundan uluslar doğacak krallar çıkacak. Antlaşmamı seninle ve Tanrısı olacağım. Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım. Tanrı İbrahim'e, "Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız" dedi. "Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet edilecek".⁸⁹

Tanah'ta İbrahim'den istenilen sünnet emri şahsi olarak sadece kendisinin ve kendi döneminde yaşayanların uygulaması istenilen bir emir değildir. Öncelikli olarak İbrahim'in ve hangi statü ile olursa olsun mahiyetinde bulunan bütün erkeklerin sünnet olmaları emredilmiştir. Daha sonra bu emir o dönemki insanları bağladığı gibi ondan sudûr eden gelecek nesiller için de bağlayıcı bir hükümdür. Bu kuralı uygulamayanlar için antlaşmayı bozduğu gerekçesi ile halkın arasından atılma cezası vardır. "Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacak, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir".⁹⁰ Yahudi geleneğinde sünnet işlemi çocuğun doğumunun sekizinci gününden önce yapılırsa geçersiz kabul edilir. Bebeğin sağlığı da sünneti yapmak için önemlidir. Eğer çocuğun hemofili rahatsızlığı varsa yapılması

⁸⁵ <https://bilginlertekkesi.wordpress.com/2018/09/20/erkek-sunnetinin-tarihi/>, (Erişim Tarihi: 10/03/2019).

⁸⁶ Mustafa Kiranatlıoğlu, "Yahudilik'te Sünnet", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLIV, 2018/1, 104.

⁸⁷ Levililer; 12/3.

⁸⁸ Aynur Eryiğit Bader, "Sünnet Olma ve Kadının Sünneti", *Eskiyeni*, 37, Kış-2018, 86.

⁸⁹ Yaratılış; 17/1-10.

⁹⁰ Yaratılış; 17/14.

tavsiye edilmez. Sünneti gerçekleştirmek için bütün şartlar oluşmuşsa işlem uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir.⁹¹ Ayrıca sünnet işlemini gerçekleştiren kişi Yahudi olmalıdır. Yahudi olmayan bir kişinin gerçekleştirdiği sünnet uygulaması uygun değildir.⁹² Sünnet her ne kadar dini sebeplerle yapılıyor olsa da gelişmiş toplumlarda sıhhi sebeplerle yapılmaktadır.⁹³

2. Yahudi Toplumu ve Geleneğinde Şifa Anlayışı

Yahudiliğin sağlığa bakış açısı incelenirken sadece Tanah merkezli konuyu incelemenin eksik olacağı kanaatindeyiz. Bu yüzden Tanah'la beraber bu kitabı ve dini gelenekleri benimseyen insanların şifa konusunu nasıl anladıklarına bakmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Yahudiliğin sağlığa bakış açısını incelerken günümüzde de hala güncelliğini koruyan temel tartışma konularından birisi olan ötenazi konusuna değinilmesi yararlı olacaktır. Çünkü insanların yaşamının normal kabul edilebilen yolların dışında sonlandırması iki şekilde gerçekleşir. Birincisi kişinin toplumsal ve ruhsal nedenlerin etkisi ile kendi hayatına son vermesi yani intihar;⁹⁴ İkincisi ise ötenazidir.

Ötenazi, bir kişinin yaşamı, belirli koşullar altında ağır ya da ölümcül bir hastalığın ya da rahatsızlığın sonucu olarak tüm değerini yitirdiği, yaşanır olmaktan çıktığı, yaşamak kişi için ağır bir yük olup, dayanılmaz acılar verdiği zaman acı çeken hastanın ya kendisi ya da hekimler tarafından, acı vermeden öldürülebilmesidir.⁹⁵ Dünya genelinde ötenazi uygulamasının yapılabilmesi için temel iki şart hastanın rahatsızlığının iyileşme umudunun kesinlikle olmaması ve karar verebilecek akli melekelerinin yerinde olmasıdır.⁹⁶

Dünyada insanoğlunun tabi olduğu ya da kendisinin oluşturduğu sosyal sistemlerin hepsi kendi bünyesindeki insanlara diğerlerinden daha mutlu olacakları bir hayat vaat etmiştir. Bu vadin en temel şartı da ortaya konulan kurallara azami derecede riayet etmektir. Yahudiliğin de temel iddiası budur. İnsanların mutlu olmasının temeli de yaşam

⁹¹ Cinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri, 116.

⁹² Bader, 89.

⁹³ Kıranathoğlu, 100.

⁹⁴ <http://tdk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 06/04/2019).

⁹⁵ Ahmet Cevzici, "Ötenazi" md., *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, 2. Bsk, Ankara 1997, 533.

⁹⁶ Hasan Türkmen, "Ötenazi Sorunsalına Teolojik Açıdan Bakış", *Kelam Araştırmaları*, 13/1, 2015, 497.

hakının en üst derecede sağlanmasına bağlıdır. Yahudilik böylece diğer geleneklerde olduğu gibi yaşama önem vermiş onun korunmasını istemiştir. On emirde adam öldürmek, zina etmek, çalmak yasaklanmıştır. “Adam öldürmeyeceksin, Zina etmeyeceksin, Çalmayacaksın”.⁹⁷ Tanah’taki kurallara uymak insanın yaşamının teminatı olarak belirmektedir. “Kurallarına, ilkelerime sarılın. Çünkü onları yerine getiren onlar sayesinde yaşayacaktır. RAB benim”.⁹⁸

Yahudiliğe göre hayat, insana daha iyi bir yaşam için sunulmuş bir fırsattır. Tanrı, insanları bu nimetin değerini bilip bilmediklerini öğrenmek için onları birtakım zorluklarla imtihan eder.⁹⁹ Bu imtihanlardan birisi de hastalıktır. Hastalığa karşı sabır ve onunla mücadele, bütün dinler tarafından hastanın yerine getirmesi istenilen ideal davranıştır. Hastalıkla mücadele sadece hastanın değil aynı zamanda kendileri hasta olmasa bile yakınlarının da yapması gereken bir eylemdir. Hastaları ziyaret Yahudilikteki temel emirlerdendir. Hastalar başucunda durularak ziyaret edilmeli ve ona ne istediği sorulmalıdır.¹⁰⁰

Yahudiliğe göre Tanrı, insanların önüne hayat ve ölüm olmak üzere iki seçenek koymuş olup onlardan hayatı seçmelerini istemiştir. Yahudilikte hayatın devamlılığını sağlamak için normal şartlarda yasaklanan şeylere tedavi amaçlı izin verilmiştir. Bunlara örnek vermek gerekirse para karşılığı olmaksızın ve organı veren kişinin hayatının tehlikeye girmemesi şartıyla organ nakli yapılabilir. Yenilmesi yasak olan hayvanlar sadece tedavi amaçlı olarak ve doktorun talimatları doğrultusunda sadece o hastalığın tedavisi için kullanılabilir. Kan yemek haram olmasına rağmen kan nakli yapılabilir ve vücudu yaralamak yasak olmasına rağmen tedavi amaçlı olması şartıyla estetik ameliyat yapılabilir¹⁰¹vb. Tanah’a göre hayatı seçenler hem kendilerini hem de çocuklarının hayatını kurtarmış olacaktır.¹⁰² Kişi ancak kendi doğal gidişatı ile vefat edebilir aktif ötenazi

⁹⁷ Mısır’dan Çıkış; 20/13-15.

⁹⁸ Levililer; 18/5.

⁹⁹ Necati Sümer, *Dinlerde İmtihar Şehitlik ve Ötenazi*, Ankara okulu Yayınları, Ankara 2015, 44.

¹⁰⁰ Baselel, c.I, 116-117.

¹⁰¹http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-80633-yahudilikte_temel_kavramlarorgan_nakli_html (Erişim Tarihi: 06/04/2019).

¹⁰²Necati Sümer, “Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam’da Ötenazi”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII (14), 2016, 118.

uygulanamaz.¹⁰³ Bu durum bize Yahudiliğin, hangi şart altında olursa olsun insanların kendi hayatlarını sonlandırmasını kabul etmediğini göstermektedir.

İnsanın fiziksel ya da zihinsel engelli olma durumu geçmişte de var olan günümüzde de bunu devam ettiren bir konudur. Engelli kelime anlamı olarak vücudunda eksik ya da kusuru olandır¹⁰⁴ şeklinde tanımlanmıştır. Terim olarak ise kişinin hayatında geçici ya da kalıcı olarak doğuştan ya da sonradan herhangi bir sebeple bedensel, zihinsel veya sosyal becerilerin kaybedilmesi durumudur.¹⁰⁵ Tanah'a göre erkeklik organı kesilmiş bir insan İsrail toplumunun içerisine giremez. "Erkeklik bezi ezilmiş ya da erkeklik organı kesilmiş kişi Rab'bin topluluğuna girmeyecek".¹⁰⁶ Ayrıca Kutsal Mabet'te önemli görevler alamazlar. Yahudi düşünürlere göre bu durum engellilerin dışlandığı veya Tanrı tarafından dışlandıkları anlamına gelmez. Aksine bu durum mabedin özel durumundan dolayı orada görev yapanların daha sağlıklı olmalarının iyi olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Yoksa Yahudiliğe göre engellilere iyi davranılmalı ve onların iyiliği için ne gerekiyorsa elden geldiğince yerine getirilmelidir.¹⁰⁷ Yahudiler farklı bölgelerde yaşamış bir millettir. Bazen yaşadıkları bölgelerden etkilenmiş bazen de buldukları yerleri etkilemişlerdir. Yahudi toplumu, gerek kendi inanç sisteminden gerekse de içerisinde yaşadıkları toplumun kültüründen kaynaklansın farklı şekillerde uyguladıkları ve kutsal metinlerinde olmayan tedavi uygulamaları vardır. Bu tip tedavilerin uygulandığı rahatsızlıkların çeşitleri için pek çok örnek verilebilir. Bunlardan öncelikli olarak verilebilecek olanlar, kişinin istemediği bir şey başına geldiği zaman uğursuzluktan kurtulmak, konuşamayan kişinin konuşmasını sağlayabilmek, çocuğu olmayan kısır kadının gebe kalmasını ya da çocuğu yaşamayan kadınların bebeklerinin yaşamasını sağlayabilmek için yapılan uygulamalar vb.¹⁰⁸

¹⁰³ Sibel Kiper, Ayşe Uçak, Figen Alp Yılmaz, "Yaşam Sonu Bakıma Farklı Dinlerden Bakış", *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 15/2, 2015,69.

¹⁰⁴ <http://tdk.gov.tr>, "engelli", (Erişim Tarihi: 06/04/2019).

¹⁰⁵ Musa Özata, Salih Karip, "Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetleri Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar: Konya Örneği", *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20/14, 2017, 409

¹⁰⁶ Yasa'nın Tekrarı; 23/1.

¹⁰⁷ Mustafa Sami Baysal, "Yahudilik ve Hıristiyanlığın Engellilere Bakışı", *Mütefekkir*, 2/4, 2015, 282.

¹⁰⁸ Abraham Danon, "Osmanlı Yahudileri'nin Batıl İnançları", çev: Rıfat N. Bali, *Folklor Edebiyat Dergisi*, 7, Haziran, 1996, 44.

SONUÇ

İlahi kaynaklı dinler şifa konusu üzerinde bazen farklı bazen de aynı minvalde durmuşlardır. Tanah'ta şifa ve hastalıklara dair birtakım önlemler ve bunların uygulama şekilleri hastalığın tespiti ve tedavinin yöntemine kadar en ince ayrıntısıyla yer almıştır. Eski çağların cüzzam hastalığı ile ilgili karantina uygulaması veya hastalanan kişinin toplumdan belli süreliğine uzak tutulması bu önlemlerden bazılarıdır. Ayrıca Tanah'ta küf ve yapılması gerekenler de anlatılmıştır. Yahudi kutsal kitabında İsrailoğullarının seçilmiş ırk oldukları belirtilmiştir. Bu yüzden onların her şeyin iyisine layık olduklarından hareketle sağlıklı besinlerle beslenmesi kendi düşünce ve inanç dünyaları açısından önem arz eder. Yahudilik'te sağlıksız olduğu inancından dolayı birtakım yiyeceklerin tüketilmesi yasaklanmıştır. Bunlardan bazıları ise domuz eti ve deniz ürünlerinin bir kısmıdır. Manevi şifa olarak ise kadınların özel durumu ile ilgili Tanah, bu durumu yaşayan lohusa kadınları manevi olarak kirli kabul etmiştir. Hatta onların dokundukları evdeki eşyaların da kirli kabul edilmesi istenmiştir. Yahudi halk inanışlarında da yeni doğan bebek ve annesi ile ilgili Tanah'ta olmayan birtakım uygulamalar mevcuttur. Albastı inancının karşılığı ise Lilith inanışdır. Yahudi mitolojisine göre Lilith, Âdem'in üstünlüğünü kabul etmediği için onu terk eden ve bebeklere ve lohusa kadınlara musallat olan bir varlıktır.

Bütün İlahi kaynaklı dinlerde olduğu gibi Yahudilikte de insan hayatı önem arz eder. Buradaki belirtilmesi gereken fark ise şudur. Hıristiyanlık ve İslam dinleri evrensel karakterli ve ırk prensibine dayalı dinler olmadıkları için insan hayatı ile ilgili söylemleri insanlığın tamamına yöneliktir. Özellikle de İslamiyet'te çocuklar ile uygulamalarda ailenin Müslüman olup olmadığına bakılmaksızın çok hassas davranılmıştır. Yahudilik'te ise bu durum çoğalma anlamında diğer dinlerle aynı olmasına rağmen kendi nesillerinin ayrıcalıklı olduklarına inanıldığı için durum biraz daha farklıdır. Onlar için çocuk hem neslin ve soyun hem de dini yaşam tarzının devamı anlamına gelmektedir. Bu yüzden, Anne karnındaki çocuğun bile dışarıdan birisinin herhangi bir müdahalesi ile öldürülmesi durumunda cezai müeyyide uygulanması dini bir emir olarak toplumda yer almıştır. Çünkü doğacak her çocuk İsrailoğullarının neslinin devamı anlamına gelmektedir. Bu konuyla bağlantılı olarak Yahudilikte, annenin can tehlikesi yaşamadığı müddetçe kürtajın yapılması da

yasaklanmıştır. İnsan yaşamına dair dünyada yaygın olarak tartışılan konulardan birisi de tenazidir. Yahudilik'te, insanın belli şartlar ve yöntemler dhilinde hayata son verme anlamına gelen tenazi her durumda yasaklanmıştır.

KAYNAKÇA

- Adam, Baki, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ed.: Şinasi Gündüz, 2. Bsk, İstanbul, 2007.
- Atasagun, Galip , "Yahudilik'te Dini Sembol ve Kavramlar", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI, Bahar, 2001, (s. 125-156).
- Aybar, Meriç, "İllet-i Cüzzam: Osmanlı Dağılma Dönemi", *Tarih Okulu Dergisi*, Say: XXXIII, Mart, 2018, (s.503-517).
- Aydın, Mehmet, "Yahudilik'te İnsan Sağlığı", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Ed: Prof. Dr. Mehmet Aydın, 12, Konya 2011, (s. 9-16).
- Baselel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi*, c. I-II-III, Gözlem Gazetecilik Basın Yayın AŞ, İstanbul 2002.
- Baysal, Mustafa Sami, "Yahudilik ve Hıristiyanlığın Engellilere Bakışı", *Mütefekkir*, , (2/4), 2015, s. (276-298).
- Cansever, Mehmet, *Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te Çocuk*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2020.
- Ceran, Berat. *Antik Mısır ve Eski Anadolu Uygarlıklarında Tıp*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Ekin Yayınları, 2. Bsk, Ankara 1997.
- Cinpolat, Salih, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri", *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: II, (III), 2017, (s. 110-125).
- Cinpolat, Salih, "Yahudilik'te Çocuk Sahibi Olma ve Çoğalmanın Yeri ve Önemi", *Dini Araştırmalar*, Ocak-Haziran-, XX (51), 2017, (s.137-153).
- Cinpolat, Salih, *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Çocuk Algısı*, Araştırma Yayınları, Ankara 2017.
- Cline, Eric H., Mark W. Graham, *Antikçağ İmparatorlukları Mezopotamya'dan İslamiyet'in Doğuşuna*, Çeviren: Ekin Duru, Say Yayınları, 2. Bsk, İstanbul 2017.
- Danon, Abraham, "Osmanlı Yahudileri'nin Batıl İnançları", çev: Rıfat N. Bali, *Folklor Edebiyat Dergisi*, 7, Haziran, 1996, (s. 44-49).
- Eryiğit Bader, Aynur, "Sünnet Olma ve Kadının Sünneti", *Eskiyeni*, 37, Kış, 2018, (s. 81-107).
- Gaon, Sa'adya, *Tefsîru't-Tevrât Bi'l-Arabiyye Tevrat (Tora) Tefsiri (Metin Açıklamalı Çeviri)*, Hazırlayan: Nuh Arslantaş, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, c. II, İstanbul 2018.
- Gürkan, Salime Leyla, "Şeytan", *DİA*, c. XXXIX, İstanbul 2010, (s.101-103).

Gürkan, Salime Leyla, "Sünnet", *DİA*, c.XXXVIII, İstanbul 2010, (s.157-159).

Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, İsam Yayınları, 5. Bsk, İstanbul 2015.

Harman, Ömer Faruk, "Kutsal Metinler ve Dini Literatür", *DİA*, c. XLIII, İstanbul 2003, (s.197-201).

[http://salom.com.tr/arsiv/haber-68840-yahudilikte temel kavramlar mikve](http://salom.com.tr/arsiv/haber-68840-yahudilikte%20temel%20kavramlar%20mikve), (Erişim Tarihi: 25/03/2019).

<http://tdk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 06/04/2019).

[http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-80633-yahudilikte _temel_kavramlarorgan_nakli_html](http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-80633-yahudilikte%20temel%20kavramlarorgan_nakli_html) (Erişim Tarihi: 06/04/2019).

<https://bilginlertekkesi.wordpress.com/2018/09/20/erkek-sunetinin-tarihi>, (Erişim Tarihi: 10/03/2019).

<https://www.bilgiustam.com/insanlik-tarihinin-en-eski-hastaliklari-nelerdir/> (Erişim Tarihi: 23/03/2019).

Işık, Harun, "Devil According to the Bible and the Qur'an", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 13(13) , 2018, (s.35-74).

Karaman, Hüseyin, "İslam Düşüncesinde Yahudi Felsefesi", *İslam Felsefesi Tarihi*, Ed: Bayram Ali Çetinkaya, Grafiker Yayınları, c.I-II, Ankara 2012.

Kaval, Musa, "İlahi Dinlerde Kadın'ın Kıymet Problemi", *Akademik Bakış Dergisi*, 55, Mayıs-Haziran, 2016, (s. 306-324).

Kazancı, Ahmet Lütfi, *Hz. Âdemden Hatem'ül Enbiyâ'ya Peygamberler Tarihi*, Ensar Yayınları, 6. Bsk, İstanbul 2018.

Kıranatlıoğlu, Mustafa, "Yahudilik'te Sünnet", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, XLIV, 2018/1, 2018, (s. 99-119).

Kiper, Sibel, Uçak, Ayşe, Alp Yılmaz, Figen, "Yaşam Sonu Bakıma Farklı Dinlerden Bakış", *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi*, 15/2, 2015, (s. 67-71).

McDonald, William, *Kutsal Kitap Yorumu Eski Antlaşma Serisi*, Yeni Yaşam Yayınları, c. I-II, İstanbul 2004.

Meral, Yasin, *Samiri'nin Buzağısı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018.

Özata, Musa, Karip, Salih, "Engelli Bireylerin Sağlık Hizmetleri Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar: Konya Örneği", *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 20/14, 2017, (s. 407-429).

Özen, Adem, *Yahudilik'te İbadet*, Ayışığı Kitapları, İstanbul 2001.

Palalı, M. Zeki, "Cüzzâm", *DİA*, C.VIII, İstanbul 1993, (s. 150-152).

- Saygılı, Aydın, *Mısırlılar'da ve Mezopotamyalılarda Matematik Astronomi ve Tıp*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 47, 3. Bsk, Ankara 1991.
- Sümer, Necati (2016). "Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam'da Ötenazi", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VII (14), 2016, (s. 116-131).
- Sümer, Necati, *Dinlerde İntihar Şehitlik ve Ötenazi*, Ankara okulu Yayınları, Ankara 2015.
- Şahin, M. Süreyya, "Cin", *DİA*, c. VIII, İstanbul 1993, (s. 5-8).
- Şahin, Nurten Zeliha, "Yahudi ve İslam Hukuku Açısından Yardımcı Üreme Tekniklerinde Donör Kullanımı Nesillerin Hakları Bağlamında Bir Değerlendirme", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 28, 2016, (s.137-158).
- Şeker, Cihat, "Yahudilik'te Sadaka", *Marife*, Kış, 2014, (s. 83-104).
- Taşpınar, İsmail, "Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta Tıp", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Aralık-Ocak-Şubat, Kış, 41, 2016-2017, (s. 36-41).
- Tora ve Aftara*, I-V. Kitap, İstanbul 2004.
- Türkmen, Hasan, "Ötenazi Sorunsalına Teolojik Açıdan Bakış", *Kelam Araştırmaları*, 13/1, 2015, (s. 495-519).
- Ünal, Asife, "Yahudi Geleneğinde Kadının Yaratılışı ve Lilit Efsanesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2), Temmuz- Aralık, 2007, (s. 103-115).
- Yasdıman, Hakkı Şah, "Yahudi Dininde Ailenin Yeri", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XIII-XIV, İzmir, 2001, (s. 241-266).

